

HET SLORDIGE EN STIEKEME GEDOE RONDOM HET GETIJ

Het Getij 1916 - 1924, door Marion Titselaar.
Uitgever: Martinus Nijhoff, VII en 101 p., F29,50

HANS RENDERS

In 1921 citeerde de redactie van het tijdschrift Het Getij een uitspraak van Francis Picabia waarin het succes van de dadaïsten verklaard wordt uit de weerstanden die zij opriepen. Baldadig plaatst de redactie daaronder: "Dat is ook ons groote succes. Wij zijn Getij-menschen, windbuilen, bewegingsmakers." Hoe kwajongensachtig dit ook klinkt, de literatuurgeschiedenis wordt voor een belangrijk deel bepaald door dergelijke 'statements' in literaire tijdschriften. Het zijn dan ook zelden grote schrijvers die een tijdschrift oprichten, meestal zijn het jongeren die hun eigen publikatieruimte creëren.

Enkele van de vele teloorgegane tijdschriften mogen zich in een bijna permanente belangstelling verheugen omdat zij aan het begin van een literair tijdperk zouden hebben gestaan. Het Getij heeft zo de reputatie opgebouwd het expressionisme in Nederland te hebben geproclameerd, ondanks de vaak moeizame overlevings-tocht die tot 1924 duurde. Maar ook dadaïsme, futurisme en surrealisme kregen veel aandacht. Over Het Getij zijn al diverse verhandelingen gepubliceerd. Toch durft Marion Titselaar in de inleiding van haar onlangs verschenen boek Het Getij 1916-1924 te schrijven dat zij weinig aandacht schenkt aan de schilder- en beeldhouwkunst. Dat hier nog een terrein kan worden ontgonnen, zoals zij schrijft, geloof ik wel maar mijn vraag is dan: hoeveel

boeken moeten er over zo'n blaadje als Het Getij verschijnen voordat iemand een verantwoord beeld van het hele tijdschrift geeft.

Toen Het Getij op 1 januari 1916 onder redactie van W. de Mérode, Jeanne Ueen, Frans Masselaar, Jac. Aalderink en E. Groenevelt (redactie-secretaris) verscheen, was het niet meer dan een braaf christelijk jongerenblaadje. Hoewel al in het tweede nummer de aanval op de Tachtigers werd geopend, ondanks dat de uitgever van De Nieuwe Gids paginagroot in Het Getij adverteerde. E. D'Oliveira begint zijn herdenkingsartikel 'Bij den dood van A. Aletrino' als volgt: "Zij die aan 'De Nieuwe Gids' met hem hebben samengewerkt, eeren zijn nagedachtenis in die gedragen-deinenede maar ietwat leëge volzinnen, waarin zij nog steeds uitmunten, en welke ook ditmaal meer getuigen van piëteit dan van literair onderscheidingsvermogen." Pas met de bemoeienissen van Herman van den Bergh en Constant van Wessen in de tweede jaargang, werd het tijdschrift een spreekbuis van dichters als Martinus Nijhoff, Hendrik de Vries, C.J. Kelk en Theo van Doesburg. Van den Berghs 'Studiën' hebben veel bijgedragen tot de theorievorming over het vitalisme en expressionisme. Helaas is Van den Berghs roem sinds de jaren vijftig overschaduw door blaam omdat het ene plagiaatgeval na het andere werd ontdekt. Zijn poëzie bestaat voor een niet onaanzienlijk deel uit 'vertaalde' Spaanse gedichten. Nog vorig jaar werden in Maatstaf enkele 'vertalingen' getraceerd. Al in 1917 kon Van den Bergh overigens het stelen niet laten. In De Beweging publiceerde hij een essay over Henri de Rêgnier waarvan hij na hevige protesten openlijk toegaf dat het geplagieerd was.

Nadat in 1922 onenigheid binnen de redactie (vooral tussen Groenevelt en Van Wessem) was ontstaan over de te varen koers van het tijdschrift, bleek Ernst Groenevelt zich tegenover de uitgever stiekem als eigenaar bekend te hebben. Zijn Ex Libris dat hij keurig in ieder nummer plakte, zoals zijn collectie die zich nu in het Letterkundig Museum bevindt ons leert, werd tenslotte niet voor niets gesierd met de slagzin: 'immer energiek gehandeld'. In de geschiedenis van Het Getij is deze affaire de 'paleisrevolutie' genoemd. Groenevelt ging met enkele medewerkers nog tot 1924 door. In dat jaar werd het tijdschrift De Vrije Bladen opgericht, Constant van Wessem werd redacteur en bleef dat tot het einde toe. Dat het al lang niet boterde tussen Groenevelt en Van Wessem bleek al uit de door Groenevelt samengestelde en niet door Titselaar opgemerkte bloemlezing De Jongeren (1919). Van Wessem schreef het voorwoord waarin hij de geselecteerde dichters behandelde. Groenevelt, niet te flauw zichzelf aanzienlijke ruimte toe te meten, werd volkomen genegeerd. Van Wessem vond Groenevelt niets meer dan een 'administratieve ziel'.

Constant van Wessem schreef in Mijn broeders in Apollo (1941) zijn herinneringen aan Het Getij op (Martin Permys deed het ongeveer tegelijkertijd in het tijdschrift Contact). Het voorwoord in het eerste nummer was geschreven 'alsof men zich aan koud water kon branden', schreef hij. Hij zou al vanaf 1916 als 'stille redacteur' op de redactievergaderingen in American aanwezig zijn geweest maar 'om den overgang niet al te "schril te maken" stond dat pas vanaf 1917 in het colofon. Mijn broeders in Apollo werd door de bezetter verboden en in beslag genomen.

Er lijkt een vloek te rusten op het tijdschrift en op diegenen die zich ermee bemoeien. Bijna dertig jaar geleden is er een helebœel gekrakeel geweest rond het proefschrift over Het Getij van A.C.M. Kurpershoek-Scherft. Zij beschrijft de poëtische opvattingen van het tijdschrift tot in 1922, toen de belangrijkste redactieleden en medewerkers hun uittocht maakten. Mocht een dissertatie die zoveel fouten bevatte wel tot een promotie leiden, zo vroegen velen zich af. Inderdaad deelde zij Marsman een nogal merkwaardige rol toe in de geschiedenis van het tijdschrift, schrijft ze nogal kritiekloos over ex-redacteur en haar voornaamste informant Herman van den Bergh en staat het boek vol slordigheden. Het exemplaar van dit proefschrift dat ik in de Koninklijke Bibliotheek raadpleegde is ingrijpend, waarschijnlijk door de schrijfster zelf, gecorrigeerd. Zoals J.J. Oversteegen al over Het Getij in zijn proefschrift Vorm of vent schreef, valt er inderdaad wat recht te zetten in het boek van Kurpershoek-Scherft. Maar zij maakt het niet zo bont als Titselaar.

Ik heb niet alleen bezwaar tegen wat ze schrijft maar ik vraag me in alle ernst af waarom bepaalde dingen niet geschreven zijn. Wel 285 noten op 85 pagina's maar geen lijstje specifieke literatuur over Het Getij. Als ze het goed gedocumenteerde artikel over de niet te onderschatten rol die van Van Doesburg binnen Het Getij speelde van Marco Entrop in Jong Holland (mei 1986) had gelezen dan wist ze dat er sinds enkele jaren nieuwe gegevens over Het Getij bekend zijn. In de nalatenschap van Theo van Doesburg (schenking Van Moorsel, Rijksdienst Beeldende Kunst, Den Haag) bevinden zich brieven van hem aan de redactie van Het

Getij maar ook aan de buitenlandse medewerkers van de rubriek 'Revue der avant-garde' die onder redactie van Van Doesburg stond. Zelfs staat in Entrops artikel een concept van een contract tussen Van Doesburg en redacteur Ernst Groenevelt afgedrukt over deze rubriek. Maar ja, dit artikel stond in het kunsttijdschrift Jong Holland en dat is nog niet door Titselaar 'ontgonnen'. Dat Constant van Wessem geprobeerd heeft een fusie van Het Getij en De Stijl tot stand te brengen of dat Groenevelt aan Anthony Kok voorstelde de helft van zijn ingestuurde gedicht te plaatsen, blijft ook onder de graspollen van de Neerlandistiek verborgen.

Titselaar brengt niets naar voren dat door eigen onderzoek is verkregen, hetgeen vreemd is als je de pretentie hebt een monografie te schrijven. Aangezien Kurpershoek-Scherft en Oversteegen (of Stuiveling in Willen en wetens) niet die pretentie hadden maar eerder de poëtica van Het Getij wilden verduidelijken, mag het hen niet kwalijk genomen worden dat zij niet het definitieve kunsthistorische verhaal hebben geschreven. Je zou nog kunnen redeneren dat het beter is 'goed te pikken dan slecht te bedenken'. Maar helaas, zelfs dat heeft de schrijfster niet voor elkaar gekregen. Het minste wat verwacht mag worden in een boek over zo'n klein afgebakend onderwerp is dat alle bestaande literatuur wordt genoemd... en gelezen is.

Titselaars boek is in vier hoofdstukken verdeeld: de geschiedenis, theoretische aspecten, de praktijk en de betekenis. Onder het kopje 'Persoonlijke achtergronden' worden korte biografietjes ten beste gegeven. Hier lezen we dat Van Wessem als plaatsvervan-

gend redactie-secretaris van het weekblad De Nieuwe Groene kennismaakte met Het Getij. Wat heeft dat met Het Getij te maken? Even in de bestaande literatuur kijken en je snapt dat de schrijfster heeft willen overschrijven dat De Nieuwe Groene bij uitgeverij De Hooge Brug verscheen, ook de uitgever van Het Getij.

In een noot bij een wel erg schoolse uitleg van wat het expressionisme is, wordt ons verteld welke tijdschriften in Duitsland expressionistisch zijn en dat Italië de bakermat van het futurisme is. Dat is allemaal prachtig maar dat door Theo van Doesburg uitgenodigde medewerkers van Het Getij zoals Friedrich Markus Huebner aan die beroemde tijdschriften (Der Sturm, Die Aktion en Die Neue Schaubühne) meewerkten is de schrijfster kennelijk ontgaan. Dat Ruimte de Vlaamse pendant van Het Getij was en dat Jos. Leonard aan beide tijdschriften meewerkte, mis ik ook in 'De geschiedenis'.

Ook als we die winnige opmerking over de beeldende kunst in de inleiding serieus nemen, is 'f' versta - bleven dat het expressionistische tijdschrift Uitdagingen in het hele boek niet genoemd wordt.

Het staat wel erg ijverig om in een citaat achter I.K. Bonset tussen teksthaken 'd.i. Van Doesburg' te zetten. Toch wordt hiermee iets essentieels toegedekt. Kelk ging over tot de aanval op de poëzie van I.K. Bonset, terwijl hij wel te spreken was over het werk van Van Doesburg. Entrop heeft in zijn artikel aange- toond dat Kelk toen nog niet op de hoogte was van de dubbele afsplitsing van C.E.M. Küpper in Theo van Doesburg en I.K. Bonset. Titselaar die toch overal braaf de burgernaam achter het pseudoniem vermeldt, schijnt niet te weten dat Van Doesburg een pseudoniem is.

Besteedt Kurpershoek-Scherft nog uitgebreid aandacht aan de

invloed van de Franse literatuur en de Pierrotfiguur op Het Getij. Titselaar zegt niets over de invloed van Jean Cocteau op Van Wessen. Ja, een knipoog naar Cocteau, zoals ze ergens schrijft maar de relatie is toch wel wat amoureuzer geweest!

Het hoofdstuk 'De praktijk' laat ik voor wat het is. De lezer krijgt door middel van vooral veel citaten een indruk van wat er in Het Getij te lezen stond. Onbegrijpelijk overigens dat hier de studie van Hans Anten Van realisme naar zakelijkheid, waarin hij verslag doet van zijn onderzoek naar proza-opvattingen tussen 1916 en 1932, niet genoemd wordt.

In het laatste hoofdstuk wordt de betekenis van Het Getij geanalyseerd. De uitspraken van Marsman over Het Getij kunnen niet los gezien worden van de hier niet vermelde weigering van zijn ingezonden kopij. Onbegrijpelijk is verder een citaat dat moet aangeven dat Hendrik de Vries na de 'paleisrevolutie' zijn medewerking aan het nieuwe tijdschrift De Vrije Bladen toezegt terwijl juist De Vries gewoon in Het Getij bleef publiceren. Als je de betekenis dan toch strikt tot de literaire betekenis bepaalt waarom dan niet opgemerkt dat Het Getij in niet de eerste de beste gelijktijdig verschijnende tijdschriften De Beweging, Groot Nederland en De Nieuwe Gids niet één keer met name genoemd wordt.

De eerste stelling bij het proefschrift van Kurpershoek-Scherft luidt: "De Vrije Bladen waren een vervulling, geen vernieuwing: het revolutionaire stadium vertegenwoordigde Het Getij." Tot die conclusie komt Titselaar aan het eind van haar boekje (p. 83) in iets andere bewoordingen en zonder bronvermel-

ding ook.

Ik neem aan dat Titselaar bedoelt dat er nogal wat over Van den Bergh, De Mérode en De Vries geschreven is als ze schrijft dat zij hun sporen verdiend hebben in de literaire geschiedschrijving. Voor haar geldt het in ieder geval niet.

* In 1983 verscheen bij uitgeverij B. de Graaf te Nieuwkoop van de hand van B. Dongelmans een voorbeeldige bibliografische beschrijving van Het Geti.